

VY_12_INOVACE_CJ_RA_30

Učební materiál

Sada: Čtenářská a informační gramotnost

Téma: Jazyková kultura

Autor: Mgr. Eva Řádková

Předmět: Český jazyk a literatura

Ročník: tercie – NG

Využití: Učební materiál pro jazyk

Anotace: Pracovní list lze využít při opakování tématu Obecné výklady o jazyce. Je zaměřen na vývoj českého jazyka a péči o něj v historickém kontextu. Mezipředmětové souvislosti korespondují s občanskou výchovou, dějepisem a zeměpisem.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

JAZYK – ŘEČ

- **Přečti si a níže uvedený text. Docvičení doplň chybějící informace.**

Text:

*Řeč je artikulovaný, nejčastěji zvukový projev člověka sloužící především ke komunikaci. Každá řeč se skládá ze slov, která tvoří slovník určitého jazyka, a ta se skládají z hlásek. Ani spojování slov není libovolné, nýbrž vždy se řídí gramatikou daného jazyka. Moderní lingvistika rozlišuje **jazyk jako systém**. Jazyků je mnoho, ve všech však lze rozeznat podobné složky či vrstvy (např. vrstvu fonetickou, lexikální, gramatickou a stylovou) a i vztah mezi jazykem a řečí je u všech podobný. Každý řečový akt se děje v určitém jazyce, který se jeho uživatel musel naučit; může být mluvený (akustický - promluva) nebo může být vyjádřen písmem jako text a neslyšící užívají vizuální znakovou řeč.*

Cvičení:

Jazyk i řeč se používají k (1) mezi lidmi. Zatímco jazyk je moderní jazykovědou chápán jako (2), řeč je určitý (3), (4) projev člověka. Přes velký počet mají všechny jazyky podobné (5). Např. (6) vrstva je tvořena slovy, které tvoří (7) určitého jazyka. Každá řeč je tvořena (8) a ta se skládají z hlásek. Spojování slov v řeči se řídí podle (9) pravidel. Řečový akt může mít různé podoby – (10) se nazývá promluva, (11) je vyjádřen písmem, znaková řeč je akt (12).

(1)

(7)

(2)

(8)

(3)

(9)

(4)

(10)

(5)

(11)

(6)

(12)

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

JAZYKOVÁ KULTURA, NORMA, KODIFIKACE

- Podle textu v učebnici na str. 92 definuj pojem *jazyková kultura*.
- Do myšlenkové mapy doplň vlastní návrhy, jak může o jazyk pečovat společnost i jednotlivec. Svá řešení doplň informacemi z učebnice (cv. 6 na str. 93).

Společnost

PÉČE O JAZYK

Jednotlivec

-
- Přečti si níže uvedený text a doplň informace do následujícího cvičení.

V českém jazyce se vymezují tři související termíny: **úzus, norma a kodifikace**. **Úzus** je soubor jazykových prostředků, které jsou ve vžitě podobě užívány jazykovým společenstvím. Jazyková **norma** je soubor jazykových prostředků, které jsou jazykovým společenstvím pravidelně užívány a považovány za závazné. Spisovná norma je tradičně kritériem jazykové správnosti. Existuje v jazyce samém, vytváří se postupně, mění se velmi pomalu, není však ustrnulá. Týká se pravopisu, výslovnosti a tvarosloví. Norma se utvrzuje **kodifikací** a individuálním a kolektivním území uživatelů jazyka. Spisovná norma je předmětem péče lingvistů; právě pomocí kodifikace do ní mohou zasahovat, podporovat její ustálenost, systémovost a rozhodovat o tom, které varianty do spisovné normy patří a které nikoli. Kodifikace utvrzuje objektivně existující normu v jazykových příručkách – slovnících, mluvnících, pravopisných a výslovnostních pravidlech. Podporuje i vývojové tendence, zachycuje např. dubleta, vývojové varianty.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Jazykové prostředky, které jsou lidé zvyklí používat jako vžité a zavedené, jsou označovány jako
 _ _ U _ . Jazykové prostředky, které lidé používají pravidelně a závazně, se označují jako
 _ O _ _ _ . _ _ _ _ _ O _ _ _ _ _ U _ _ _ zachycují, popisují a potvrzují normu,
 která v jazyce existuje. Takovéto potvrzení normy prostřednictvím lingvistů (jazykovědců) se
 nazývá _ O _ _ _ _ _ .

- **Které jazykové příručky používá běžný uživatel jazyka? Napiš přesný název slovníku, mluvnice a pravidel českého jazyka.**

- 1.
- 2.
- 3.

PŘEJÍMÁNÍ SLOV

- **Do češtiny byla často přejímána slova z němčiny. Pokus se odhadnout význam následujících přejatých slov, která se používala ve 14. století, a podle učebnice (cv. 7 na str. 93) doplň jejich tehdejší český ekvivalent.**

<u>přejaté slovo</u>	<u>staročesky</u>	<u>novočesky</u>
----------------------	-------------------	------------------

hantuch

šorc

knedlík

renlík

pancier

maštale

trepky

mantlík

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Z kterého jazyka jsou přejata následující slova? Vysvětli, co znamenají a do jaké tématické oblasti patří.

Slova jsou přejata z _____ jazyka.

slovo	význam	tem. oblast
<i>piercing</i>		
<i>rasta</i>		
<i>hakisak</i>		
<i>aerobic</i>		
<i>snowboarding</i>		

- Z níže uvedeného textu vypiš jazyky, ze kterých čeština přejímala slova.
- Dopln, event. vyhledej příklady slov, jejich překlad z /do původního jazyka a tématickou oblast.

Slovní zásoba češtiny je převážně slovanského původu. Čeština a příbuzná slovenština uchovávají až 98 % praslovanské slovní zásoby, nejvíce ve srovnání s ostatními slovanskými jazyky.

Jako u většiny evropských jazyků řada slov z oblasti kultury a vědy byla převzata z řečtiny (*demokracie, parabola, typ*) a latiny (*škola, kříž, doktor, herbář, tabule, kapsa, skříň*). Vzhledem k těsným historickým kontaktům byla řada slov přejata z němčiny (*knedlík, šunka, taška, brýle, rytíř*), případně jejím prostřednictvím byla přejata slova z jiných jazyků.

Z němčiny pochází řada slov z oblasti řemeslnického názvosloví i slangu (*hoblík, klempíř, ponk, šichta*), mnoho slov proniklo do nespisovných vrstev jazyka (*majznout, lajsnout/lajznout si, luftovat*). V období národního obrození byla řada slov programově přejímána ze slovanských jazyků – polštiny (*báje, věda, půvab, otvor*), ruštiny (*vzduch, příroda, chrabří*) aj. Uměle bylo vytvořeno české odborné názvosloví, často doslovným překladem (*kalky*). Mnohé tyto pojmy se ujaly a jsou běžně používány. Ruština pak obohacovala češtinu zejména v druhé polovině 20. století, zejména z politických důvodů (*sovět, kulak, chozrasčot, polárník, rozvědka, celiny*). Z italštiny pochází řada pojmů z oblasti hudby (*duet, soprán, forte, piano*), z francouzštiny slova týkající se módy (*baret, blůza, manžeta*). Angličtina původně byla zdrojem sportovních výrazů (*fotbal, hokej, tenis*), v současnosti z ní pocházejí mnohá slova z oblasti výpočetní techniky (*software, hardware*) a mnoha dalších oblastí života.

Čeština přejímá slova i z exotických jazyků, často prostřednictvím jiných jazyků. Z arabštiny pochází např. *alkohol, káva, trafika*, z turečtiny *jogurt, klobouk, čapka, tasemnice*, z čínštiny *čaj, kečup*, z hindštiny *džungle* či *jóga*.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

původní jazyk

období

česky

překlad

tématická oblast

JAZYKOVÁ KULTURA V HISTORII A DNES

➤ Seřaď chronologicky vývojové etapy českého jazyka a doplň časové zařazení.

*staroslověnština – staročestina – praslovanština – novočestina – čestina doby střední –
pračestina – 9. století – 13. století – 15. století – 18. století – ?*

VÝVOJOVÁ ETAPA

STOLETÍ

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- Podle textu o historii jazykové kultury v učebnici na str. 92 doplň do následujícího přehledu co nejvíce chybějících informací:

<u>OSOBNOST</u>	<u>OBDOBÍ/ST.</u>	<u>STAV JAZYKA</u>	<u>PÉČE O JAZYK</u>
-----------------	-------------------	--------------------	---------------------

Jan Hus

/16. st.

slovníky

pobělohorská doba/

zvýšený zájem o jazyk

Josef Dobrovský

1773–1847

jazykovědná díla

Pražský lingvistický kroužek

Zdroje:

Zdeňka Krausová, Martina Pašková. *Český jazyk 8, učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. Nakladatelství Fraus. Plzeň 2005. 1. vydání.

[http://cs.wikipedia.org/wiki/Kodifikace_\(lingvistika\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Kodifikace_(lingvistika))

<http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Ce%C5%A1tina>

<http://www.jazyky.com/anglicismy-v-cestine/>